

ПРОБЛЕМИ ПРОФОРІЄНТАЦІЇ ТА ПРОФЕСІЙНОГО ВИБОРУ ВИПУСКНИКІВ СУЧАСНИХ ШКІЛ

Марушкевич А.А., д.пед.н., професор

КНУ імені Тараса Шевченка

Розглядаються проблеми підготовки випускників сучасних шкіл до професійного вибору як однієї з найважливіших справ їх подальшої життєдіяльності. Розкриваються шляхи забезпечення педагогами профорієнтації молоді.

Ключові слова: професійний вибір, профорієнтація молоді, самореалізація, конкурентоспроможність.

Марушкевич А.А. ПРОБЛЕМЫ ПРОФОРИЕНТАЦИИ И ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ВЫБОРА ВЫПУСКНИКОВ СОВРЕМЕННЫХ ШКОЛ / КНУ имени Тараса Шевченко, Украина

Рассматриваются проблемы подготовки выпускников современных школ к выбору профессии как одному из наиболее важных дел их дальнейшей жизнедеятельности. Раскрываются пути обеспечения педагогами профориентации молодежи.

Ключевые слова: выбор профессии, профориентация молодежи, самореализация, конкурентоспособность.

Marushkevych A.A. THE PROBLEMS OF CAREER GUIDANCE AND THE SCHOOL LEAVER'S PROFESSIONAL CHOOSING OF MODERN SCHOOLS / Kyiv national university named by Taras Shevchenko, Ukraine.

The problems of school leavers' preparation in modern schools to professional choosing, as one of the important affairs their further vital activity are observed. The pedagogical ways of providing the youth career guidance are opened.

Key words: professional choosing, youth career guidance, self-realization, competitiveness.

Потреба в професійно-мобільних людях, здатних приймати виважені рішення й відповідати за їх втілення в науку, культуру, виробництво і, загалом, власну життєдіяльність, спроможних успішно знаходити виходи з найскладніших ситуацій та реалізовувати себе у швидкозмінних соціально-економічних умовах, вдало вибудовуючи професійну кар'єру, набула особливого значення у сучасних умовах розвитку українського суспільства. Вона викликана тим, що значна кількість громадян різного віку із різних причин змушена часто змінювати професію, випробовувати себе у багатьох галузях виробництва, поновлювати чи поповнювати наявні знання. Це черговий раз доводить, що сучасний випускник української школи має бути орієнтований на вибір тієї професії, яка йому до душі, в якій він зможе розкрити себе як творча особистість, досягти передбачуваного рівня професійної майстерності і бути задоволеним у майбутньому від реалізації своїх знань та вмінь.

Проблему профорієнтації випускників загальноосвітніх шкіл визначено як важливу через необхідність планомірного забезпечення промисловості, сільського господарства, наукової, освітньої, медичної та інших життєво необхідних сфер висококваліфікованими спеціалістами. У Концепції державної системи професійної орієнтації населення (Постанова Кабінету Міністрів України від 27 січня 1994 р. № 48), Положенні про професійну орієнтацію молоді, яка навчається, від 02.06.1995р (№159/30/1526) вказано про необхідність підготовки підростаючого покоління до професійного вибору та про початковий (пропедевтичний), пізнавально-пошуковий, базовий (визначальний) етапи профорієнтаційної роботи з учнями [1]. Їй присвячено ряд наукових праць. Серед них знаходимо ті, в яких ідеться про особливості соціально-професійного самовизначення, соціально-психологічну готовність учнів до свідомого вибору професії, організацію їх професійної орієнтації і т.п. Багато цінної для педагогів-практиків інформації можна виявити в працях Г. Балла, А. Вихруща, О. Вітківської, Ю. Гільбуха, М. Гінзбурга, Н. Григор'євої, Є. Головахи, В. Кавецького, О. Капустіної, О. Коротун, М. Лукашевича, С. Мазуренко, В. Матвієвського, Л. Мітіної, О. Носкова, М. Пряжнікова, Б. Федоришина та інших.

Метою нашої публікації є акцентуація уваги педагогів на важливості підготовки випускників сучасних шкіл до професійного вибору як однієї з найважливіших справ їх подальшої життєдіяльності.

Після приєднання України до Болонської конвенції вирішенню існуючої проблеми сприяє бажання учених виявляти та глибше обґрунтувати ідеї щодо підвищення рівня професійної підготовки майбутніх фахівців у вищій школі, що викликає аналіз та перегляд підходів до навчання й професійної орієнтації сучасних учнів, які з часом обирають фах і стають студентами ВНЗ. Для них вибір професії є найважливішою справою у житті, що впливає на подальшу реалізацію власних можливостей і самореалізацію як особистостей.

Поняття «професія» має значну кількість тлумачень. «Узагальнюючи дослідження щодо тлумачення поняття «професія», – пише Н.К Удовиченко, – вкажемо, що це зумовлений суспільним поділом праці рід діяльності, який є соціально виправданим джерелом матеріального забезпечення людини» [2, с.190]. На сьогодні випускники шкіл за допомогою педагогів доходять усвідомлення того, що виникнення професій пов'язане із потребами суспільства, які задовольняються через працю фахівців, досконало

оперуючих знаннями, уміннями і навиками у тій чи іншій сфері забезпечення життєдіяльності населення країни. Професія характеризує людину з багатьох сторін: свідчить про її соціальний статус, матеріальний стан, інтелектуальний рівень тощо, тому для оволодіння нею нинішньому учню у майбутньому потрібно засвоїти комплекс спеціальних теоретичних знань, закріпити їх на практиці, усвідомити її важливість і необхідність для подальшого життя.

В умовах сьогодення маємо зважати на те, що «... престижними у нашому суспільстві стають професії, які відповідають потребам нових, що народжуються, форм економіки. У той же час такі традиційні професії як педагог, лікар, військовий, міліціонер тощо стають мало привабливими. Це призводить до плінності кадрів у відповідних галузях діяльності, дискваліфікації непотрібних для певних галузей народного господарства спеціалістів і їх масового відтоку в інші. Наслідком є нестача висококваліфікованих спеціалістів у найважливіших для суспільства сферах: охороні здоров'я, освірі, соціального захисту й т. ін.» [3, с.374].

Поняття професійна орієнтація пояснюється як «... комплексна науково обгрунтована система форм, методів і засобів, спрямованих на забезпечення допомоги особистості в активному свідомому професійному самовизначенні та трудовому становленні» [1]. Воно включає спрямування молоді на вибір тієї чи іншої професії, усвідомлення нею правильності свого вибору та забезпечення допомоги у цьому виборі.

Професійна орієнтація забезпечується реалізацією ряду функцій, серед яких основне місце посідають психолого-педагогічна та соціально-економічна. Психолого-педагогічна функція полягає у допомозі кожному випускнику в пошуку свого покликання, виявленні його інтересів, нахилів, здібностей, формуванні системи знань для вибору напряму професійної діяльності. Соціально-економічна функція полягає у підготовці учнів до конкурентоспроможності у майбутньому, можливого самовдосконалення та активного професійного зростання.

Визначення поняття «вибір професії» вилучає у свій зміст пояснення, яке базується на тому, що це є вибір особистості, здійснюваний унаслідок аналізу своїх знань, здібностей, можливостей та врахування вимог до оволодіння професією.

Зміст, форми, методи й засоби профорієнтаційної роботи у сучасних українських школах мають сприяти забезпеченню основної мети професійної орієнтації сьогодення, яка полягає у формуванні людини, здатної здобувати професію з врахуванням своєї майбутньої конкурентоспроможності. Крім того, вони допомагають випускнику самовизначитись, впевнитись у правильності свого вибору.

Вдале професійне самовизначення особистості передбачає її соціально-психологічну готовність до сприйняття, усвідомлення й реалізації професійних задумів, значною мірою залежить від її інтересів, бажань, ставлення до оточуючого світу, вимог, які формують внутрішню позицію, що впливає на вироблення в неї позитивного ставлення до праці, духовних і матеріальних цінностей, потреби в набутті цілеспрямованого досвіду професійної діяльності та бажання планувати своє майбутнє.

Педагогам сучасної школи основну увагу в організації профорієнтаційної роботи бажано приділяти розробці технологій пошукової діяльності, орієнтованої на глибоке вивчення випускником самого себе, свого соціального оточення, існуючого ринку праці, що сприятиме мобілізації його розумових здібностей і самостійному прийняттю рішення про вибір майбутньої професії. Важливим у справі профорієнтації є залучення учнів до оволодіння способами конкретної діяльності, а не формальними знаннями. Вміння результативно працювати – обов'язкова умова для майбутнього фахівця будь-якого профілю, бажаного зробити кар'єру, адже відомо, що оплачують лише реальні види якісно завершених робіт, а не наявні у фахівця знання про те, як їх виконувати. Спосіб застосування своїх знань на ринку праці визначає компетентність фахівця у тій чи іншій галузі виробництва матеріальних благ.

Важливе місце у профорієнтації випускників посідає компетентність педагогів, які її забезпечують. Якість виконання ними цієї роботи великою мірою залежить від рівня їх знань та вміння за необхідності доводити учням значущість чи помилковість поглядів на здійснення вибору професії. Це підтверджено Л.В.Бурковою таким формулюванням: «... компетентності відповідають здатності фахівця до здійснення професійних дій та діяльності. Здійснення професійних дій передбачає розв'язання професійних задач, тому професійні компетентності можна визначати як здатність фахівця розв'язувати професійні задачі, застосовуючи способи професійних дій та способи професійної діяльності в межах професійних компетенцій» [4, с.139].

Аналізуючи особливості професійного вибору випускників сучасних шкіл, вважаємо за необхідне вказати основні принципи профорієнтаційної діяльності педагогів. До них відносимо: забезпечення загального й професійного розвитку особистості та її права на вільний вибір майбутньої професії; узгодження з потребами суспільства усвідомленого інтересу особистості до певного виду діяльності; ведення неперервного процесу профорієнтації особистості для набуття нею необхідних для майбутнього вибору знань; дотримання послідовності, наступності, безперервності в профорієнтаційній роботі.

Реалізації педагогами названих принципів має сприяти застосуванням ними найбільш ефективних, апробованих методів профорієнтаційної діяльності, зокрема тих, що вирізняються на основі зовнішніх форм прояву: словесні (розповідь, пояснення, інструктаж, бесіда, дискусія, диспут), наочні (ілюстрація, демонстрація, самостійне спостереження), практичні (метод вправ, лабораторний метод, навчально-виробнича праця, метод проекту). Розглянемо окремі з них з огляду на застосування в підготовці випускників до вибору професії у майбутньому. Розповідь – це метод усного викладу педагогом інформації про суть професії, яка аналізується або цікавить особистість, необхідні для її отримання знання і навички, важливість освоєння цієї професії тощо. Пояснення характеризується як словесне тлумачення змісту необхідної або бажаної інформації профорієнтаційного змісту. Інструктаж – ознайомлення з способами виконання певних профорієнтаційних завдань, дотримання при цьому правил техніки безпеки. Бесіда – метод, побудований на продуманих профорієнтаційних запитаннях профорієнтаційного змісту і отриманні відповідей на них. Дискусія – вільне висловлення думок всіх її учасників щодо конкретного спірного питання, позиції стосовно обрання тієї чи іншої професії. Диспут розглядаємо як метод висловлення думок на заявлену тему профорієнтаційного спрямування. Ілюстрація як метод включає використання фотографій, схем, плакатів, карт, картин, рисунків на дошці для популяризації чи розкриття суті тієї чи іншої професії, інформації про потреби в ній існуючого ринку праці. Демонстрація – ознайомлення учнів з приладами, технічними установками, наочними зображеннями тощо у процесі забезпечення профорієнтаційних заходів. Демонстрація найяскравіше представлена під час проведення екскурсій для ознайомлення учнів із професійною діяльністю представників науки, освіти, мистецтва, виробництва тощо. Практичні методи у профорієнтації найбільшою мірою спрямовані на формування в учнів навичок і вмінь конкретної професійної діяльності (метод вправ передбачає неодноразове виконання учнями певних завдань, операцій для кращого усвідомлення суті того, про що йдеться в розмові з педагогом; лабораторний метод застосовується при проведенні дослідів у спеціально обладнаних кабінетах і є важливим при підтвердженні фактів, перевірки певних дій; навчально-виробнича праця як метод найчастіше використовується під час професійно-технічної орієнтації, підготовки учнів до обрання спеціальностей промислового та сільськогосподарського спрямування; метод проекту – організація процесу планування та виконання практичних завдань для оволодіння навичками освоєння можливих напрямів інженерно-професійної діяльності).

Для активізації діяльності особистості або пробудження її до діяльності в профорієнтаційній справі застосовуються методи стимулювання. До них відносимо метод означеної перспективи, який орієнтує на необхідність долати труднощі на шляху до досягнення поставленої мети. Метод стимулювання може забезпечуватись у формах схвалення чи осуду, що спонукають до продуманого спілкування; метод заохочення втілює у собі педагогічний вплив на особистість через позитивну оцінку її діяльності, що сприяє розвитку у вихованця бажання самовдосконалюватись у процесі підготовки до вибору професії.

Форми профорієнтаційної діяльності педагога можуть бути різноманітними і залежними від його вміння добирати саме такі із них, які можна наповнити необхідним змістом і при цьому досягти мети. Найбільш поширеними є індивідуальна (забезпечується за умови спрямовуючої діяльності авторитетного педагога, його впливу на помисли і бажання конкретного випускника); форма парної профорієнтаційної роботи (передбачає взаємодію двох осіб: педагог-вихованець, вихованець-вихованець і т. п., уможливаючи спілкування з наявністю зворотного зв'язку, дозволяє окремому випускнику відчувати підтримку з боку духовно сильнішої особистості, знаходити в контактуванні з нею підтвердження своїм думкам); групова форма профорієнтації (включають врахування педагогом зацікавлень випускників, згрупованих за інтересами для майбутнього вибору професій).

Найрізноманітнішими є засоби профорієнтаційної роботи. Якість їх впливу на особистість випускника залежать від правильності застосування педагогом найбільш дієвих із них. Одним із таких засобів вважаємо рідну мову. Вона має найсильніший вплив на свідомість, з її допомогою можна досягти розуміння суті будь-якого розглядуваного питання. Крім мови, нестаріючим засобом впливу на емоційний стан особистості є фольклор. Він сприймається представниками різних соціальних груп. Фольклорні джерела кожного народу є носіями його переконань (у тому числі й щодо вибору справи свого життя – професії). Вони впливають на формування думок, оціночних суджень і т. п. Не менш важливою залишається і міфологія, яка допомагає усвідомити молоді особливості, цінності, різноманітні надбання свого народу. Педагоги, користуючись при потребі характеристикою міфічних образів, можуть формувати у молодих поколінь повагу до суспільної діяльності, породжувати впевненість у завтрашньому дні за умови працелюбності тощо. Мистецтво теж є засобом профорієнтаційної діяльності педагога. У колективі випускників інформація про його різні види може бути використана для підготовки до вибору професії тими, хто мріє саме про реалізацію своїх задумів у його сфері, пов'язаній з живописом, танцем, співом, грою на музичних інструментах тощо. Домашній побут має значення для профорієнтації особистості, адже він може викликати зацікавлення юнака або дівчини саме оформленням житла, наповненням його необхідними для користування речами та відповідним їх оздобленням, що при вдалому спрямуванні педагогом може перерости у бажання окремих випускників займатись у майбутньому відповідними видами професійної діяльності.

Таким чином, акцентуючи увагу практичних психологів, учителів-предметників, класних керівників, викладачів, майстрів виробничого навчання, вихователів, керівників гуртків, бібліотекарів, методистів, медичних працівників сучасних шкіл на важливості підготовки випускників до професійного вибору як однієї з найважливіших справ їх подальшої життєдіяльності, ми дійшли **висновку** про:

- необхідність ознайомлення освітян з працями відомих в Україні вчених, які досліджували проблеми профорієнтації та професійного вибору;
- бажаність застосування ними форм, методів і засобів, за допомогою яких молодь усвідомлено визначатиметься з вибором майбутніх професій;
- важливість керуватись у справі профорієнтації випускників принципами, які сприяють спрямуванню їх на врахування своїх можливостей і потреб сучасного ринку праці.

Справедливим вважаємо твердження: «... успіх професійного самовизначення залежить від ефективності діяльності спеціалістів, які надають допомогу старшокласникам на етапі вибору професії» [3, с. 374–375].

ЛІТЕРАТУРА

1. Положення про професійну орієнтацію молоді, яка навчається від 2 червня 1995 р. N 159/30/1526/. – Режим доступу: <http://zaion.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0198-95>.
2. Удовиченко Н.К. Професія як форма структурного поєднання освіти та економіки (у працях німецьких учених ХХ століття) // Освітologia – науковий напрям інтегрованого пізнання освіти: матер. Всеукр. наук. практ. конф., 15 груд. 2010 р. / МОН України, ГУОН КМДА, Київ. у-т ім. Б. Грінченка та ін./ За заг. ред. Огнев'юка В.О. [редкол. В.О. Огнев'юк, Л. Л. Хоружа, С.О.Сисоєва, Г.С. Лозко]. – К.: Київ: у-т ім. Б.Грінченка, 2010. – 192 с.
3. Шахрай В.М. Технології соціальної роботи: навчальний посібник / Шахрай В.М. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 464 с.
4. Буркова Л.В. Соціономічні професії: інноваційна підготовка фахівців у вищих навчальних закладах: монографія / Буркова Л.В. – К.: Інформ. системи, 2010. – 278 с.

УДК 159.922.76:376.58

ПРОБЛЕМА НОРМАТИВНОЇ ТА НЕНОРМАТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ МОЛОДІ В НЕФОРМАЛЬНИХ МОЛОДІЖНИХ ОБ'ЄДНАННЯХ

Петровська К.В., аспірант

Бердянський державний педагогічний університет

У статті розглядаються вітчизняні та зарубіжні дослідження проблеми участі молоді у неформальних молодіжних об'єднаннях та з'ясується їх роль у розвитку особистості молодої людини. Визначаються соціально-психологічні передумови ненормативної поведінки молоді неформальних об'єднань.

Ключові слова: соціалізація, неформальні молодіжні об'єднання, норма, нормативна та ненормативна поведінка, молодь, молодіжна політика.

Петровская Е.В. ПРОБЛЕМА НОРМАТИВНОГО И НЕНОРМАТИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ МОЛОДЕЖИ В НЕФОРМАЛЬНЫХ МОЛОДЕЖНЫХ ОБЪЕДИНЕНИЯХ / Бердянский государственный педагогический университет, Украина.

В статье рассматриваются отечественные и зарубежные исследования проблемы участия молодежи в неформальных молодежных объединениях и выясняется их роль в развитии личности молодого человека. Определяются социально-психологические предпосылки ненормативного поведения молодежи неформальных объединений

Ключевые слова: социализация, неформальные молодежные объединения, норма, нормативная и ненормативное поведение, молодежь, молодежная политика.

Petrovskaia E. THE PROBLEM OF REGULATORY AND NORMATIVE BEHAVIOR AMONG YOUTH IN THE INFORMAL YOUTH ASSOCIATIONS / Berdyansk State Pedagogical University, Ukraine.

We consider the domestic and foreign research of the problem of youth participation in the informal youth associations and elucidate their role in the development of the individual young person. Determined by socio-psychological prerequisites irregular behavior of young people informal associations.

Key words: socialization, informal youth groups, norm, normative and deviant behavior, youth, youth policy.